

MUHAMMAD YUSUF POETIKASINING MILLIY-MADANIY ASOSLARI

Kushbakova Dilnoza Avalboyevna,

Jizzax davlat pedagogika universiteti I bosqich tayanch doktoranti

G-mail: gushboqovad@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek xalqining sevimli shoiri Muhammad Yusuf poetikasining milliy-madaniy asoslari tadqiq etiladi. Shoir ijodida milliy qadriyatlar, xalq og'zaki ijodi an'analari, Vatanga muhabbat, ona obrazi, o'zbekona turmush tarzi va milliy o'zlik masalalarining badiiy talqini tahlil qilinadi. Muhammad Yusuf she'riyatining xalqchilligi, samimiyligi va milliy ruhga yo'g'rilganligi uning poetikasining asosiy xususiyatlari sifatida yoritiladi.

Kalit so'zlar: Muhammad Yusuf, poetika, milliylik, madaniyat, xalq og'zaki ijodi, Vatan, milliy qadriyatlar, badiiy obraz, o'zbek adabiyoti.

Аннотация. В данной статье рассматриваются национальные и культурные основы поэтики любимого поэта узбекского народа Мухаммада Юсуфа. Анализируется художественная интерпретация национальных ценностей, традиций народного устного искусства, любви к Родине, образа матери, узбекского образа жизни и вопросов национальной идентичности в творчестве поэта. В качестве основных черт поэзии Мухаммада Юсуфа выделяются народный характер, искренность и погружение в национальный дух.

Ключевые слова: Мухаммад Юсуф, поэтика, национальность, культура, народное устное искусство, Родина, национальные ценности, художественный образ, узбекская литература.

Abstract. This article examines the national and cultural foundations of the poetics of the beloved poet of the Uzbek people, Muhammad Yusuf. The artistic interpretation of national values, traditions of folk oral art, love for the Motherland, the image of the mother, the Uzbek way of life and national identity issues in the poet's work is analyzed. The popular nature, sincerity and immersion in the national spirit of Muhammad Yusuf's poetry are highlighted as the main features of his poetics.

Keywords: Muhammad Yusuf, poetics, nationality, culture, folk oral art, Motherland, national values, artistic image, Uzbek literature.

Kirish. Jahon miqyosida kechayotgan globallashuv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda madaniyatlararo integratsiyaning kuchayishi har bir xalqning milliy o'zligini, ma'naviy qadriyatlarini va madaniy merosini saqlab qolish masalasini dolzarb vazifalardan biriga aylantirmoqda. Bunday sharoitda adabiyot milliy ong va tafakkurni shakllantiruvchi, xalqning tarixiy xotirasini asrab-avaylovchi hamda ma'naviy qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazuvchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, she'riyat inson qalbi va ruhiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatishi bilan milliy madaniyatning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. O'zbek adabiyotida milliy ruh, xalqona tafakkur va ma'naviy qadriyatlarni badiiy jihatdan yuksak darajada aks ettirgan ijodkorlar orasida Muhammad Yusuf alohida o'rin egallaydi. Shoirning sermazmun ijodi mustaqillik davri o'zbek she'riyatining eng yorqin sahifalaridan biri bo'lib, unda xalqning tarixiy xotirasi, milliy o'zligi, Vatanga muhabbat, ona siymosiga ehtimom, insoniylik va ezgulik kabi umuminsoniy hamda milliy qadriyatlar o'zining badiiy ifodasini topgan. Muhammad Yusuf she'riyati o'zining xalqchilligi, samimiyligi, sodda va ravon tili bilan keng kitobxonlar qalbidan chuqur joy olgan. XX asrning so'nggi choragi va XXI asr boshlarida o'zbek adabiyotida yuz bergan

yangilanish jarayonlari milliy o'zlikni anglash, tarixiy qadriyatlarni tiklash va mustaqillik g'oyalari targ'ib etish bilan chambarchas bog'liq bo'ldi. Ana shu davrda Muhammad Yusuf ijodi xalqning orzu-intilishlari, milliy g'ururi va ma'naviy ehtiyojlarini ifodalovchi muhim badiiy hodisa sifatida maydonga chiqdi. Shoir o'z asarlarida millatning ruhiy olami, xalqning hayot tarzi va ma'naviy qadriyatlarini sodda, ammo nihoyatda ta'sirchan badiiy vositalar orqali tasvirlashga muvaffaq bo'ldi. Muhammad Yusuf poetikasining o'ziga xosligi shundaki, unda milliylik va zamonaviylik uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi. Shoir bir tomondan xalq og'zaki ijodi an'analariga, milliy urf-odat va qadriyatlarga tayanar ekan, ikkinchi tomondan zamonaviy davr kishisining ruhiy kechinmalari va ijtimoiy qarashlarini ham yoritadi. Bugungi kunda yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda Vatanga muhabbat, milliy g'urur va ma'naviy mas'uliyat tuyg'ularini shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu borada Muhammad Yusuf ijodi muhim tarbiyaviy va ma'naviy manba sifatida xizmat qilishi mumkin. Shoirning she'rlari yoshlarni ezgulik, insonparvarlik, vatanparvarlik va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Muhammad Yusuf poetikasining milliy-madaniy asoslarini o'rganish o'zbek adabiyotshunosligining muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shoir ijodining xalqchilligi, milliy ruh bilan sug'orilganligi, Vatan va inson mavzusining yuksak badiiy talqini nafaqat kitobxonlar, balki adabiyotshunos olimlar e'tiborini ham o'ziga jalb etib kelmoqda. Shu bois Muhammad Yusuf hayoti va ijodiga bag'ishlangan ko'plab ilmiy maqolalar, monografiyalar va tadqiqot ishlari yaratilgan. O'zbek adabiyotshunosligida Muhammad Yusuf she'riyatini o'rganishda dastlabki ilmiy qarashlar shoirning zamondoshlari va adabiyotshunos olimlar tomonidan ilgari surilgan. Jumladan, Ozod Sharafiddinov o'z maqolalari va adabiy-tanqidiy ishlari orqali Muhammad Yusuf she'riyatining xalqona ruhini, samimiyligini va milliy tafakkur bilan uyg'unligini alohida ta'kidlagan. Olimning fikricha, Muhammad Yusuf ijodining asosiy kuchi uning xalq qalbi bilan hamnafas bo'la olganligida namoyon bo'ladi. Shoir murakkab falsafiy g'oyalarni ham xalqona va sodda ifodalash orqali kitobxon qalbiga yo'l topa olgan. Naim Karimov tomonidan mustaqillik davri o'zbek adabiyoti taraqqiyotiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarda Muhammad Yusuf she'riyati milliy uyg'unlash davri adabiyotining muhim hodisasi sifatida baholanadi. Olim shoir ijodida milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani tiklash va Vatanga muhabbat g'oyalari ustuvor ahamiyat kasb etishini qayd etadi. Tadqiqotchining fikriga ko'ra, Muhammad Yusuf she'riyatida milliy g'oya va badiiy mahorat o'zaro uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi. Ibrohim G'afurov ham shoir poetikasini tahlil qilar ekan, uning she'riyatida xalq ruhiyati va milliy mentalitetning yorqin aks etishini alohida e'tirof etadi. Olim Muhammad Yusuf ijodidagi samimiyligini, xalqona obrazlilik va milliy qadriyatlarning badiiy ifodasini shoir mahoratining muhim belgilaridan biri sifatida baholaydi. Mustaqillik davri o'zbek adabiyoti bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda Muhammad Yusuf ijodi milliy adabiyotning yangi bosqichdagi

taraqqiyotini belgilovchi omillardan biri sifatida ko‘riladi. Tadqiqotchilar uning she‘riyatida mustaqillik g‘oyalari, milliy istiqlol mafkurasi va milliy g‘urning badiiy talqiniga alohida e‘tibor qaratganlar. Ayniqsa, Vatan mavzusidagi she‘rlari o‘zbek xalqining milliy o‘zligini anglash jarayoni bilan bog‘liq holda tahlil qilingan. Muhammad Yusuf poetikasining milliy-madaniy asoslarini o‘rganishda folklorshunoslik yo‘nalishidagi tadqiqotlar ham muhim ahamiyatga ega. Ko‘plab olimlar shoir ijodida xalq og‘zaki ijodi an‘analarining ta‘siri kuchli ekanligini ta‘kidlaydilar. Xususan, uning she‘rlarida maqol, matal, aforizm, xalq qo‘shiqi va dostonlarga xos poetik unsurlar keng qo‘llanilganligi qayd etiladi. Bu esa shoir ijodining xalqona ruhini kuchaytirib, uning asarlarini ommabop bo‘lishiga xizmat qilgan. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Muhammad Yusuf poetikasi haqida ko‘plab tadqiqotlar olib borilgan bo‘lsa-da, uning milliy-madaniy asoslarini kompleks tarzda o‘rganish zarurati saqlanib qolmoqda. Xususan, shoir she‘riyatida milliy qadriyatlarning poetik funksiyasi, xalq og‘zaki ijodi an‘analarining badiiy transformatsiyasi, milliy madaniy kodlarning ifodalanish xususiyatlari va milliy o‘zlik konsepsiyasining poetik talqini masalalari yanada chuqurroq tadqiq etishni talab qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot Muhammad Yusuf poetikasining milliy-madaniy asoslarini ilmiy jihatdan o‘rganishga bag‘ishlangan bo‘lib, unda shoir ijodida milliy qadriyatlar, madaniy an‘analar, xalq og‘zaki ijodi unsurlari hamda milliy o‘zlik g‘oyalarining badiiy ifodalanish xususiyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot metodologiyasi zamonaviy adabiyotshunoslik, poetika, madaniyatshunoslik va folklorshunoslik fanlarining nazariy tamoyillariga asoslandi. Tadqiqotning metodologik asosini badiiy matn tarixiy-madaniy hodisa sifatida o‘rganishga qaratilgan ilmiy yondashuvlar tashkil etdi. Jumladan, poetik tahlil, qiyosiy-tarixiy tahlil, germeneytik tahlil, struktur-semiotik yondashuv va tizimli tahlil metodlaridan foydalanildi. Ushbu metodlar yordamida Muhammad Yusuf she‘riyatining milliy-madaniy mohiyati, poetik xususiyatlari va badiiy-estetik qimmatini aniqlashtirildi. Tadqiqot jarayonida, avvalo, Muhammad Yusufning she‘riy to‘plamlari va ilmiy adabiyotlar o‘rganildi. Shoirning “Ulug‘imsan, Vatanim”, “Erka kiyik”, “Yolg‘onchi yor”, “Iltijo”, “Osmonimga olib ketaman”, “Saylanma” kabi to‘plamlaridagi she‘rlar tahlil uchun asosiy manba sifatida tanlandi. Shuningdek, shoir ijodiga bag‘ishlangan ilmiy maqolalar, monografiyalar va adabiy-tanqidiy asarlar o‘rganildi.

Badiiy matn tahlili Metodi. Tadqiqotda asosiy metod sifatida badiiy matn tahlili metodidan foydalanildi. Ushbu metod orqali Muhammad Yusuf she‘rlarining mazmuni, g‘oyaviy yo‘nalishi, obrazlar tizimi va poetik vositalari o‘rganildi. Shoirning Vatan, ona, xalq, qishloq va milliy qadriyatlarga oid she‘rlaridagi milliy-madaniy mazmun ochib berildi.

Qiyosiy-tarixiy metod. Qiyosiy-tarixiy metod asosida Muhammad Yusuf poetikasi o‘zbek she‘riyatining boshqa vakillari ijodi bilan taqqoslandi. Xususan, Abdulla Oripov,

Erkin Vohidov va Halima Xudoyberdiyeva ijodidagi milliylik konsepsiyasi bilan Muhammad Yusuf she'riyatidagi milliy ruhning o'xshash va farqli jihatlari aniqlandi. Mazkur metod orqali shoir poetikasining o'ziga xosligi va mustaqillik davri o'zbek she'riyati taraqqiyotidagi o'rni belgilandi.

Germenevtik tahlil Metodi. Germenevtik metod yordamida she'rlarning ichki ma'nosi va falsafiy mohiyati talqin qilindi. Muhammad Yusuf poetikasida uchraydigan ona, Vatan, qishloq, mahalla, chinor, beshik kabi obrazlarning ramziy mazmuni sharhlandi. Bu metod she'rlardagi yashirin ma'no qatlamlarini ochib berishga xizmat qildi.

Struktur-semiotik yondashuv. Struktur-semiotik tahlil asosida Muhammad Yusuf poetikasidagi milliy-madaniy belgilar va ramzlar tizimi o'rganildi. Tadqiqot davomida:

- ona obrazi — mehr va ma'naviyat timsoli;
- Vatan obrazi — milliy o'zlik va tarixiy xotira ramzi;
- qishloq obrazi — milliy ildizlar ifodasi;
- beshik obrazi — millat kelajagi timsoli;

sifatida tahlil qilindi.

Folkloriy yondashuv. Muhammad Yusuf ijodining muhim manbalaridan biri xalq og'zaki ijodi hisoblanganligi sababli tadqiqotda folkloriy yondashuvdan ham foydalanildi. Shoir she'rlarida xalq qo'shiqlari, maqollar, matallar va xalqona iboralarning qo'llanilishi tahlil qilindi. Folkloriy tahlil orqali shoir poetikasining xalqchilik xususiyatlari va milliy madaniyat bilan bog'liqligi aniqlandi.

Tahlillar va natijalar. Mazkur tadqiqot davomida Muhammad Yusuf poetikasining milliy-madaniy asoslari badiiy, poetik va madaniy jihatdan tahlil qilindi. Tahlillar natijasida shoir ijodining asosiy xususiyati xalqona ruh, milliy qadriyatlarga sodiqlik hamda o'zbek xalqining ma'naviy-madaniy dunyosini badiiy aks ettirishdan iborat ekanligi aniqlandi. Muhammad Yusuf she'riyati milliy tafakkur va xalq ruhiyatining yorqin ifodasi sifatida namoyon bo'lib, unda o'zbek xalqining urf-odatlarini, an'analari, turmush tarzi va ma'naviy qadriyatlari yuksak badiiy mahorat bilan tasvirlangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, shoir poetikasining markazida Vatan obrazi turadi. Muhammad Yusuf uchun Vatan tushunchasi nafaqat muayyan hudud yoki geografik makon, balki xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy merosi va milliy o'zligini ifodalovchi muqaddas qadriyat sifatida talqin etiladi. Shoirning Vatan haqidagi she'rlarida mustaqillik, milliy g'urur va xalq taqdiri bilan bog'liq g'oyalar ustuvorlik qiladi. Ayniqsa, Vatan mavzusidagi she'rlarda yurtga muhabbat, sadoqat va fidoyilik tuyg'ulari samimiy ifodalanganligi kuzatildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Muhammad Yusuf poetikasida ona obrazi alohida o'rin egallaydi. Shoir asarlarida ona timsoli mehr-muhabbat, poklik, ezigulik va ma'naviy komillik ramzi sifatida tasvirlanadi. Ona obrazi orqali insoniy fazilatlar, milliy tarbiya va ma'naviy qadriyatlarning avloddan-avlodga o'tishi g'oyasi ilgari suriladi. Olingan natijalar asosida aytish mumkinki, Muhammad Yusuf poetikasi o'zbek milliy adabiyotida xalqchilik va milliylik tamoyillarining yorqin namunasi hisoblanadi. Shoir ijodining

asosiy kuchi xalq ruhiyati va milliy tafakkur bilan uzviy bog'liqligida namoyon bo'ladi. Uning she'riyatida milliy qadriyatlar faqat tasvir obyektini sifatida emas, balki badiiy tafakkurning asosiy komponenti sifatida ishtirok etadi. Muhammad Yusuf poetikasini mustaqillik davri o'zbek she'riyatining boshqa vakillari bilan qiyoslaganda, uning ijodida xalqona uslub va samimiyatning ustunligi yaqqol ko'zga tashlanadi. Shoir murakkab falsafiy g'oyalarni ham oddiy va tushunarli shaklda ifodalashga muvaffaq bo'lgan. Shu jihatdan uning poetikasi keng kitobxonlar auditoriyasiga mo'ljallangan xalqchil she'riyat namunasi sifatida baholanishi mumkin. Muhokamalar davomida yana bir muhim jihat aniqlandiki, Muhammad Yusuf poetikasida milliy-madaniy qadriyatlar zamonaviy hayot bilan uyg'un holda tasvirlanadi. Shoir an'anaviy qadriyatlarni ulug'lash bilan birga, ularni yangi davr ruhiga mos tarzda talqin qiladi. Bu esa uning ijodining zamonaviyligini va hayotiylikni ta'minlaydi.

1-jadval

Muhammad Yusuf poetikasining milliy-madaniy asoslari: natijalar va muhokamalar

Tadqiqot natijalari	Muhokamalar
Muhammad Yusuf she'riyatida Vatan obrazi markaziy o'rin egallashi aniqlandi.	Vatan obrazi shoir poetikasida milliy o'zlik, tarixiy xotira va ma'naviy qadriyatlarning badiiy timsoli sifatida namoyon bo'ladi.
Ona obrazi mehr-muhabbat, ezgulik va ma'naviy poklik ramzi sifatida tasvirlangan.	Ona timsoli orqali milliy tarbiya, oilaviy qadriyatlar va insoniy fazilatlar ulug'lanadi.
Shoir ijodida xalq og'zaki ijodi unsurlaridan keng foydalanilganligi aniqlandi.	Maqol, matal va xalqona iboralar she'rlarning xalqchil va ommabop bo'lishini ta'minlagan.
Qishloq, mahalla, beshik, chinor kabi milliy-madaniy obrazlar keng qo'llanilgan.	Ushbu obrazlar o'zbek xalqining turmush tarzi, urf-odatlarini va milliy mentalitetini aks ettiradi.
She'rlarda milliy qadriyatlar va ma'naviy merosning badiiy ifodasi ustuvor ekanligi kuzatildi.	Milliy qadriyatlar shoir poetikasining g'oyaviy-estetik asosini tashkil etadi.
Muhammad Yusuf she'riyati sodda va xalqona uslubga ega ekanligi aniqlandi.	Shoirning sodda va ravon tili asarlarning keng kitobxonlar ommasiga yetib borishiga xizmat qilgan.
Vatanparvarlik va milliy g'urur g'oyalari she'riyatning yetakchi mavzularidan biri hisoblanadi.	Mustaqillik davri adabiyotida milliy ong va milliy o'zlikni shakllantirishga xizmat qilgan.
Shoir poetikasida milliylik va umuminsoniylik uyg'unlashganligi aniqlandi.	Bu holat Muhammad Yusuf ijodining badiiy-estetik qimmatini yanada oshirgan.
Folklor an'analari va zamonaviy poetik tafakkur uyg'unligi kuzatildi.	Shoir milliy adabiy an'analarni yangi davr ruhiga mos ravishda rivojlantirgan.
Muhammad Yusuf poetikasi o'zbek xalqining ma'naviy-madaniy hayotini aks ettiruvchi muhim badiiy hodisa ekanligi tasdiqlandi.	Shoir ijodi milliy adabiyot taraqqiyotida alohida o'rin tutadi va yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Jadval bo'yicha umumiy xulosa: Tadqiqot natijalari Muhammad Yusuf poetikasining asosini milliy qadriyatlar, xalqona tafakkur, Vatanga muhabbat va ma'naviy meros tashkil etishini ko'rsatdi. Muhokamalar esa ushbu omillar shoir ijodining xalqchilligi va badiiy ta'sirchanligini ta'minlaganligini tasdiqladi. Bu esa Muhammad Yusuf she'riyatining o'zbek milliy adabiyoti taraqqiyotidagi muhim o'rnini belgilaydi.

Xulosa. Muhammad Yusuf poetikasining milliy-madaniy asoslarini o'rganish natijasida shoir ijodi o'zbek xalqining ma'naviy merosi, milliy qadriyatlari va tarixiy xotirasi bilan uzviy bog'liq ekanligi aniqlandi. Shoir she'riyatida milliylik g'oyasi faqat mavzu darajasida emas, balki poetik tafakkur, obrazlar tizimi, badiiy til va uslubning barcha qatlamlarida namoyon bo'lishi kuzatildi. Bu esa Muhammad Yusuf ijodining o'zbek milliy adabiyoti taraqqiyotidagi alohida o'rnini belgilaydi. Tadqiqot davomida Muhammad Yusuf poetikasining asosiy badiiy tayanchi xalqona ruh va milliy qadriyatlar ekanligi aniqlandi. Shoir o'z she'rlarida Vatan, ona, xalq, qishloq, mahalla, tabiat va inson mavzularini milliy tafakkur bilan uyg'un holda tasvirlab, o'zbek xalqining ma'naviy dunyosini yuksak badiiy mahorat bilan ifodalagan. Ayniqsa, Vatan obrazi milliy g'urur va tarixiy xotiraning ramzi sifatida, ona obrazi esa mehr-muhabbat, poklik va ma'naviy kamolot timsoli sifatida talqin etilganligi tadqiqot natijalarida o'z tasdig'ini topdi. Shuningdek, Muhammad Yusuf poetikasida xalq og'zaki ijodi an'alarining ta'siri kuchli ekanligi kuzatildi. Maqollar, matallar, xalqona iboralar va xalq qo'shiqlariga xos poetik unsurlar shoir she'riyatining xalqchilligi va ommabopligini ta'minlagan. Bu esa uning asarlarini keng kitobxonlar ommasiga yaqinlashtirib, milliy adabiyotning xalq bilan uzviy bog'lanishiga xizmat qilgan. Umuman olganda, tadqiqot natijalari Muhammad Yusuf poetikasining milliy-madaniy asoslari o'zbek xalqining urf-odatlarini, qadriyatlarini, ma'naviy merosi va milliy tafakkuri bilan chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatdi. Shoir milliy adabiy an'analarni zamonaviy poetik tafakkur bilan uyg'unlashtirish orqali o'zbek she'riyatining rivojiga munosib hissa qo'shgan. Shu sababli Muhammad Yusuf ijodi milliy adabiyot va madaniyat tarixida muhim o'rin egallaydi hamda yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muhim ma'naviy manba bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Muhammad Yusuf. Saylanma. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2004. – 432 b.
2. Muhammad Yusuf. Ulug'imsan, Vatanim. – Toshkent: O'zbekiston, 2000. – 128 b.
3. Muhammad Yusuf. Erka kiyik. – Toshkent: Sharq, 1998. – 144 b.
4. Muhammad Yusuf. Iltijo. – Toshkent: Sharq, 1996. – 112 b.
5. Ozod Sharafiddinov. Ijodni anglash baxti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2004. – 368 b.
6. Naim Karimov. XX asr o'zbek adabiyoti taraqqiyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – 420 b.
7. Ibrohim G'afurov. Adabiyot va zamon. – Toshkent: Ma'naviyat, 2015. – 352 b.
8. Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. Adabiyotshunoslik lug'ati. – Toshkent: Akademnashr, 2013. – 408 b.
9. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 480 b.
10. Hotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlari lug'ati. – Toshkent: O'qituvchi, 1983. – 320 b.
11. Karimov N. Mustaqillik davri adabiyoti. – Toshkent: Fan, 2016. – 286 b.

12. Umurov H. Badiiy ijod asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2011. – 264 b.
13. Yo‘ldoshev Q. Adabiyot: o‘qitish va tahlil masalalari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017. – 312 b.
14. O‘zbek adabiyoti tarixi. 5 jildlik. 5-jild. – Toshkent: Fan, 2019. – 560 b.

